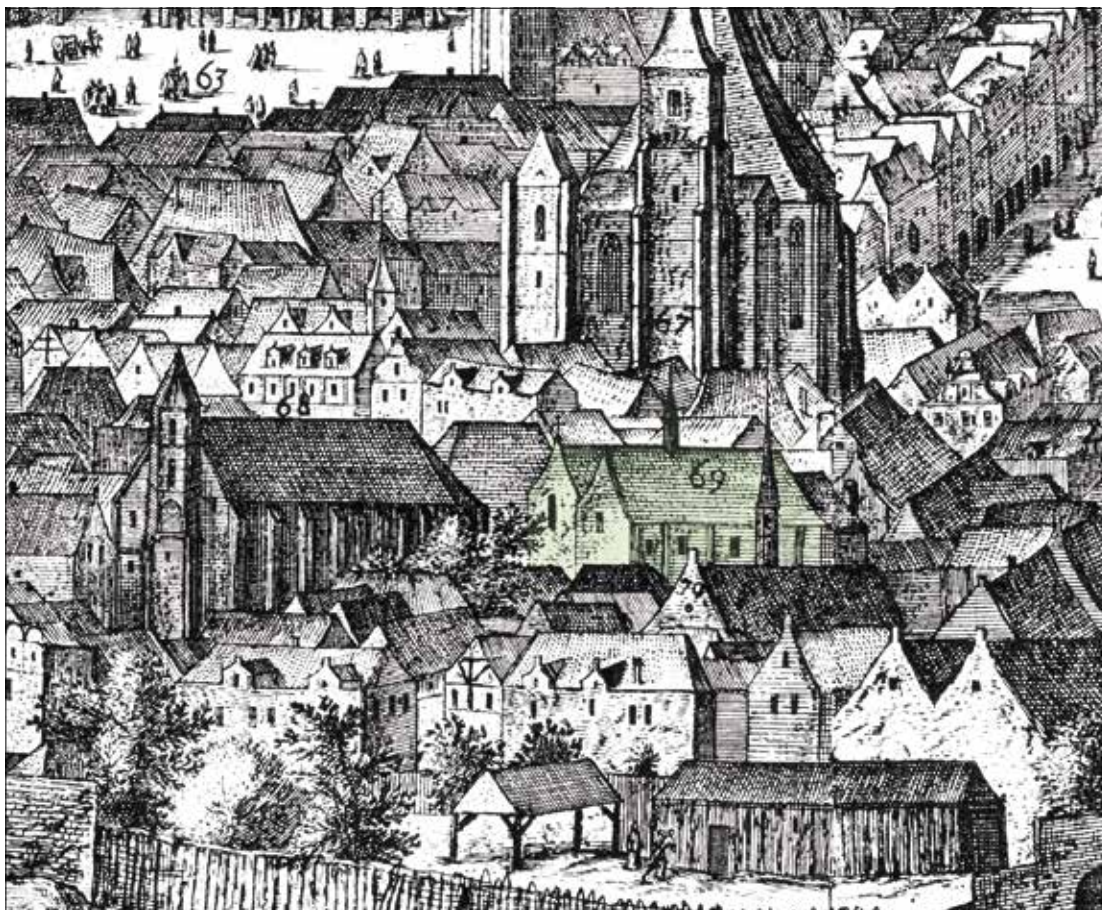

Rudolfínská Praha v detailech Sadelerova prospektu (11)

Betlémská kaple

Ondřej Šefců

Jedenácté zastavení zaměříme na vyobrazení Betlémské kaple a jejího blízkého okolí. K tomuto zastavení nás vede nejenom pozoruhodná historie této výjimečné sakrální památky, ale i letošní výročí 600 let od tragické smrti mistra Jana Husa.

Betlémská kaple byla zbudována v 1. polovině 90. let 14. století, a to z podnětu pražského konšela Václava Kříže a rytíře Hanuše z Milheimu. Zatímco bohatý obchodník Kříž stavbu zřejmě z velké části financoval a poskytl pro tento účel i svoji zahradu se sladovnou, dvořan Václava IV. Hanuš z Milheimu (či také z Mülheimu) vydal zakládací listinu datovanou 24. 5. 1391 a zajistil další potřebné doklady. Kaple byla dostavěna patrně již roku 1394, kdy byla také zasvěcena památce sv. Mládátek či Nemluvňátek v Betlémě. Kaple byla obecně nazývána Betlémská či Betlém, v lidové mluvě si snad vysloužila i poněkud pejorativní označení „stodola“. To mohlo souviset s tím, že budova kaple se značně odlišovala od dalších sakrálních staveb vznikajících v Praze ve 14. století. Měla nepravidelný lichoběžníkový půdorys, který kopíroval použitý pozemek. Stěny byly hladké, bez architektonických článků či opěráků. Ze tří stran byla obklopena dalšími stavbami, což do značné míry předurčilo umístění oken a vchodů. Tímto způsobem bylo zřejmě ovlivněno zejména jižní průčelí, které lemuje dnešní Betlémské náměstí, přiléhající poměrně těsně k románsko-gotickému kostelu sv. Filipa a Jakuba. Lze předpokládat, že původní kaple měla menší počet oken, stanové střechy s valbami a sanktusní vížkou a jednoduše řešený interiérový plochý dřevěný stropem.

Rudolfínská Praha v detailech Sadelerova prospektu (11)

Betlémská kaple se stala velmi vyhledávaným místem, a to zejména v letech 1402–1413, kdy zde bydlel a kázal mistr Jan Hus. Tehdy se stala jedním z center reformního hnutí, které posléze vyústilo v husitskou revoluci. V průběhu 15. století význam kaple upadal, ale nadále byla udržována včetně souvisejícího domu kazatele a sousední Nazaretské koleje. Již v 15. století jsou zaznamenány zprávy o statických problémech kaple, které mohly souviset s nedostatečným založením, absencí opěrných prvků či dimenzováním zdiva. V první polovině 16. století proběhla poměrně zásadní rekonstrukce kaple díky odkazu staroměstské svícnice Alžběty. Tehdy byla kaple zaklenuta, obvodové zdi posíleny opěráky, patrně byla upravena okna a tehdy mohly být také dobudovány vysoké štíty nad jižním a severním průčelím a osazena nová střecha. Nicméně již koncem 16. století se objevují další zprávy, že klenby jsou potřhané a krovy se rozestupují. Tento stav se nezlepšil ani v 17. století, kdy kaple přešla do majetku jezuitského řádu. Někdy na přelomu 17. a 18. století byly patrně z důvodu statického zajištění sejmuty štíty do náměstí a v roce 1786 byla kaple z velké části demolována – zejména vnitřní zaklenutí a jižní průčelí. Torza dochovaných původních stěn byla postupně objevena při průzkumech v 1. polovině 20. století, což nakonec vedlo k úplné rekonstrukci kaple v letech 1948–1954. Podivnou ironií osudu je skutečnost, že obnova této slavné církevní stavby byla prováděna v letech nejtužšího stalinského režimu a z podnětu komunistického ideologa a politika Zdeňka Nejedlého. Na dobrou kvalitu obnovy mělo nepochybně zásadní vliv to, že byla provedena podle projektu prof. arch. Jaroslava Fragnera a prof. ing. Bedřicha Hacara.

Popis obrázku

Na otištěném výřezu lze Betlémskou kapli poměrně dobře identifikovat podle motivu dvou sedlových střech (kaple je označena číslem 69). Vzhledem k pozici pozorovatele jsou na rytině zobrazeny dva štíty severního průčelí a část západního průčelí. Nad levým štítem je vykreslen pečlivě kříž, na vrcholu jedné ze střech je osazena sanktusní věžička. Celkově výjev odpovídá realitě, pouze vyobrazení oken je schematické. Vlevo od kaple je v těsné blízkosti pečlivě vykreslen kostel sv. Anny (č. 68), dostavěný ve 2. polovině 14. století jako součást kláštera dominikánek. Pozice kostela je na grafice uměle upravena tak, aby lépe vynikla nápadně dlouhá loď, velmi pečlivě je zpracována věž při západním průčelí. Výřezu nesporně dominuje precizně zpracovaný pohled na západní průčelí kostela sv. Jiljí (č. 67), kde jsou vykresleny i detaily okenních kružeb a opěráků. Za pozornost stojí mohutné jehlancové zastřešení kostela. Zobrazení sv. Jiljí je proporčně nadsazené. Těsně při pravém spodním okraji Betlémské kaple můžeme zaznamenat ještě jednu sakrální stavbu. Je to románský kostelík sv. Ondřeje (č. 70), který stával nedaleko břehu řeky, přibližně v ose západní části dnešní Betlémské ulice. V okolí kostelíka, zbořeného v roce 1874, vidíme drobnější zástavbu s různými přístřešky a kolnami. To charakterizuje chudší část Starého Města, lemující vltavský břeh. Naopak v pravém horním rohu můžeme pozorovat průhled na Havelské tržiště, které obklopují výstavné domy s podloubím. Úplně vlevo nahoře pak dohlédneme až na Rynk Starého Města Pražského (č. 63), tedy Staroměstské náměstí. Je celkem zřejmé, že zástavba mezi těmito hlavními orientačními body je mnohdy zjednodušená a různě „stlačena“ v zájmu celkové kompozice.

Rekonstrukce původní podoby kaple

Perozkresba, provedená podle architektonického modelu, přibližuje hypotetickou „původní“ podobu Betlémské kaple (tedy z doby, kdy zde kázal Jan Hus). Pohled je veden od jihozápadu, z kaple je zejména patrné západní průčelí. Jižní průčelí, které dnes lemují Betlémské náměstí, zde téměř úplně překrývá románsko-gotický kostel sv. Filipa a Jakuba. Polohu kostela vůči Betlémské kapli dokládá zaměření jeho základů provedené v rámci archeologických průzkumů. Existence tohoto kostela, který zanikl patrně během husitských válek, mohla mít významný vliv na úpravu jižního průčelí kaple, orientaci jejích střech, provedení štítů apod. Model byl zhotoven pro potřeby výstavy Praha Husova a husitská v dílně Petra Dvořáka a na základě odborných konzultací s Otou Halamou, Janem Hrdinou a Jaroslavem Podliskou.

Text, návrh modelu a jeho kresba Ondřej Šefců, 2015.

Pro skenování byla použita veřejně dostupná reprodukce: Filip van den Bossche / Johann Wechter / Egidius Sadeler: Velký prospekt Prahy z roku 1606. 2 listy, tisk Severografia 5, Děčín, vydal Odeon, Praha 1973.